

**Justiitsministri määruse
„Tasuliste ekspertiiside loetelu ning nende tegemise ja vormistamise kord
ja säilitatavate andmete loetelu“
eelnou seletuskiri**

1. Sissejuhatus

Riigikogu võttis 18.01.2023 vastu kohtuekspertiisiseaduse (KES) uue tervikteksti, mis jõustus 01.09.2023. Seetõttu tuli ka seaduse eelmise redaktsiooni alusel justiitsministri 01.03.2010. a antud määruse nr 8¹ „Eesti Kohtuekspertiisi Instituudis tehtavate menetlusasjadega mitteseotud tasuliste uuringute loetelu ja uuringute tegemise kord“ asemel koostada uus määrus KES-i § 11 lõike 5 alusel.

Määruse eelnõu ja seletuskirja on koostanud Justiitsministeeriumi kriminaalpoliitika osakonna karistusõiguse ja menetluse talituse nõunik Anne Kruusement (5332 1991, anne.kruusement@just.ee). Eelnõu ja seletuskirja on toimetanud Justiitsministeeriumi õiguspoliitika osakonna õigusloome korralduse talituse keeleteimetaja Aili Sandre (aili.sandre@just.ee).

2. Eelnõu sisu ja võrdlev analüüs

Eelnõukohase määrusega on kavandatud menetlusasjadega mitteseotud tasuliste ekspertiiside (edaspidi *tasuline ekspertiis*) tegemiseks täpsem kord. KES-is sisalduvad tasuliste ekspertiiside tegemise põhimõtted §-des 11 ja 12. KES-is sätestatu on üsna detailne ning seda eelnõus ei korrata, kuid terviklikkuse huvides tehakse vajaduse korral viide KES-ile.

Paragrahvis 1 loetletakse tasulised ekspertiisid.

EKEI-s tehtavate ekspertiiside ja uuringute loetelu on kehtestatud justiitsministri 07.09.2023 määrusega nr 23² „Eesti Kohtuekspertiisi Instituudis tehtavate ekspertiiside loetelu“ (edaspidi *ekspertiiside loetelu*). Kõiki ekspertiiside loetelus olevaid ekspertiise ei tehta tasulistena ja seepärast esitatakse eelnõus täpne loetelu nendest ekspertiisidest, mida eraisik (füüsiline või juriidiline) saab EKEI-st tasu eest tellida. Loetletud on sellised ekspertiisid, mille järele on nõudlus ning mida on EKEI-l võimalik teha. EKEI ülesanne on eelkõige teha ekspertiise menetlusasjades ning alles seejärel tasulisi ekspertiise. Seda põhimõtet rõhutatakse ka KES-i § 11 lõikes 4.

Tasulisi ekspertiise tellivad nii eraisikud kui ka juriidilised isikud, näiteks tervishoiuasutused. Ühe näitena võib tuua lõhkeaineekspertiisi, mida tellivad selle valdkonnaga tegelevad ettevõtjad, et teha kindlaks, millisesse lõhkeaineklassi konkreetne aine kuulub, kuna sellest olenevad ettevõtjale esitatavad lõhkeainete käitlemise nõuded. Samas näiteks tasulist kiuekspertiisi tellitakse mõnikord ka juhul, kui mingi tekstiilist ese on lühikese ajaga väga palju kulunud, kuigi tootja lubaduse kohaselt oleks pidanud see palju kauem kestma.

Lõikes 1 sätestatakse kriminalistikaekspertiiside ja lõikes 2 kohtuarstlike tasuliste ekspertiiside loetletu tähestikulises järjekorras analoogselt ekspertiiside loetelu §-dele 1 ja 2. Lõikes 3 nimetatakse tasulised radioloogilised uuringud väikeloomadele ja muudele füüsilistele objektidele. Need on uuringud, mistõttu ei ole sama nimetusega ekspertiisi ekspertiiside loetelus. Küll on aga (surnu) radioloogiline uuring kompuutertomograafi või

¹ <https://www.riigiteataja.ee/akt/13282683>.

² <https://www.riigiteataja.ee/akt/108092023020>.

magnetresonantstomograafia nimetatud Vabariigi Valitsuse 04.09.2023 määruse nr 82³ „Ekspertiisiasutuses ja selle lepingupartneri tehtavate ekspertiiside ja uuringute hinnad“ (edaspidi *ekspertiiside hinnakiri*) § 17 lõike 5 punktis 4. Seda uuringut tehakse ekspertiiside loetelu § 2 punktis 8 nimetatud surnu kohtuarstliku ekspertiisi käigus. Kuna on esinenud vajadus teha tasulisi radioloogilisi uuringuid just väikeloomadele ja mõnikord muudele objektidele (näiteks vanaaegsed esemed), siis on see lisatud tasuliste ekspertiiside loetellu.

Paragrahvis 2 sätestatakse tasulise ekspertiisi tegemise tingimused ja tasulise ekspertiisi hind. Kuna tasulise ekspertiisi tegemise kohta on olulisemad nõuded kehtestatud KES-is, viidatakse lõikes 1 seaduse § 11 lõikele 4 ja § 12 lõigetele 1–4 ja 6.

Lõikes 2 viidatakse KES-i §-le 39, mis sätestab tasulise ekspertiisi hinna ja rahastamise. Tasulise ekspertiisi eest maksab selle tellija. Ekspertiiside hinnakiri on kehtestatud eraldi määrusega ja samad hinnad kehtivad ka tasulistele ekspertiisidele. KES-i § 39 lõike 1 kohaselt võib kokkuleppel tellijaga siiski tõsta tasulise ekspertiisi hinda, kui tegemist on eriti keeruka või mahuka ekspertiisiga või on selleks muu oluline põhjus (näiteks eriti kiireloomuline asi).

Paragrahvis 3 käsitletakse tasulise ekspertiisi tellimuse esitamist ja lepingu sõlmimist. Tasulise ekspertiisi tegemise vajaduse ilmnedes võib näiteks eraisikust tellija pöörduda esmalt e-kirjaga EKEI poole. Kui pöördumine on piisavalt selge ja sisaldab ekspertiisi tellija kohta vajalikke andmeid, loetakse see pöördumine tellimuseks ning sellele järgneb lepingu sõlmimine, milles osapooled lepivad kokku täpsemad tingimused. Kuna lepingule ei kehtestata vorminõudeid, võib kirjavahetust tellijaga käsitada lepingu sõlmimisena, kui asjaolud on piisavalt selged.

Tellimus võib saabuda ka tavapostiga paber kandjal dokumendina või füüsiliselt kulleriga või tuleb isik ise EKEI-sse kohale ja esitab paber kandjal tellimuse. Sel juhul sõlmitakse reeglina kirjalik leping. Samas võib tellija leppida eksperdiga kohtumise kokku ka telefoni teel ning esitada tellimuse kohapeal suuliselt. Sel juhul eraldi tellimust enam ei vormistata ja sõlmitakse kohe kirjalik leping. Näiteks pöördub narkootikume tarvitanud isik EKEI-sse sooviga teha kindlaks, kas narkootiline aine on tema organismist kadunud või veel mitte. Kohapeal sõlmitakse temaga leping ning võetakse vajalikud proovid.

Lõikes 1 sätestatakse, et tasulise ekspertiisi tellimus esitatakse EKEI-le koos KES § 16 lõikes 5 nimetatud andmetega. Kuna KES-i § 12 lõike 1 punkti 2 kohaselt ei tehta tasulist ekspertiisi anonüümselt, peab tellija avaldama oma isikuandmed: nime, isikukoodi või registrikoodi ja kontaktandmed. Andmed kantakse KES-i § 16 lõike 5 kohaselt kohtuekspertiisi infosüsteemi.

Lõike 2 kohaselt sõlmitakse tellijaga leping tasulise ekspertiisi tegemiseks. Kuna seaduses ei ole lepingu vormi kehtestatud, ei saa seda ka määrusega ette näha. Tavaliselt sõlmitakse leping siiski kirjalikult ja allkirjastatakse omakäeliselt või digitaalselt. Leping võib olla ühe tasulise ekspertiisi tegemiseks, näiteks lapse põlvnemise kindlakstegemiseks. Kuid leping võib olla sõlmitud ka nn raamlepinguna määramata hulga tasuliste ekspertiiside tegemiseks kokkulepitud aja jooksul. Näiteks tervishoiuteenuste osutajatega on EKEI-l kokkulepe tasuliste ekspertiiside tegemiseks. Samuti on leping reovee uuringute tegemiseks. Pikaajaline leping on sõlmitud ka kindlusfirmadega vigastuste tekkemehhanismi kindlakstegemiseks.

Lõikes 3 täpsustatakse pikaajaliste ja määramata hulga tasuliste ekspertiiside tellimisega seotut. Neil juhtudel ei sõlmita iga kord uut lepingut, vaid tellimus saadetakse kirjalikult (kokkulepitud kujul või vormis) koos ekspertiisiks vajalike materjalidega (nt vereproovidega) ning

³ <https://www.riigiteataja.ee/akt/101092023010>

kinnitusega, et ekspertiisi eest tasutakse arvega. Näiteks tellivad tervishoiuasutused regulaarselt tasulisi ekspertiise kokkulepitud saatekirjaga, milles nad kinnitavad, et tasuvad uuringu eest arve alusel. Pikaajaliste lepingute eest tasutakse tavaliselt mingi perioodi järel, näiteks kord kuus teeb EKEI esildise Riigi Tugiteenuste Keskusele arve esitamiseks tellijale.

Lõikes 4 sätestatakse, et lepingu sõlmimise täpsema korra kehtestab EKEI direktor käskkirjaga. Kuna tasuliste ekspertiiside tegemise kokkulepped sõltuvad mitmesugustest asjaoludest (olenevalt ekspertiisi liigist, kas tellija on eraisik või asutus, kas tellimus on ühekordne vms), ei ole otstarbekas määruses seda täpsemalt reguleerida. KES-ist tulenevad peamised alused tasuliste ekspertiiside tegemiseks ning kokkulepetest taganemiseks näiteks suure töökoormuse tõttu. Küll saab EKEI direktor anda töökorralduslikke juhiseid lepingute sõlmimiseks ja vormistamiseks. Kindlat vormi tasulise ekspertiisi tegemise lepingule ei ole vaja kehtestada. Lepinguna võib käsitada ka osapoolte kirjavahetust, mis sisaldab selget tellimust ja ekspertiisiks vajalikke andmeid ning EKEI nõusolekut teha tasuline ekspertiis. EKEI direktor saab siiski käskkirjaga kehtestada lepingu vormi ekspertiisiliigi põhjal. Näiteks põlvnemise tuvastamiseks tasulise ekspertiisi tegemise leping sisaldab kõigi osaliste andmeid ja nõusolekuid, kellelt võetakse DNA-proov, mille abil tehakse kindlaks isiku põlvnemine.

Paragrahvis 4 sätestatakse tasuliseks ekspertiisiks nõusoleku andmise nõue. Kuna tasulisi ekspertiise ei tehta KES-i § 12 lõike 1 punkti 2 kohaselt anonüümselt ja selle tegemisega peavad kõik ekspertiisis osalevad isikud nõus olema, tuleb kõigil neil nõusolekut kinnitada. Tasulise ekspertiisi tellija kinnitab nõusoleku lepingu sõlmimisega (lõige 1).

Lõikes 2 käsitletakse teiste isikute andmete ja nõusoleku esitamist ekspertiisiks. Teine isik võib olla ekspertiisi tegemisse või tulemusse puutuv isik või tema seaduslik esindaja. Näiteks esitab tellimuse tasulise ekspertiisi tegemiseks naine, kes soovib teha kahe mehe seast kindlaks oma lapse isa DNA-proovi kaudu. Nõusoleku peavad andma nii naine tellijana, mõlemad mehed kui ka laps või alaealise lapse puhul tema esindaja. Kõigi osaliste nõusolekud peavad olema vabatahtlikud ja kirjalikult esitatud. Kui EKEI direktor on kehtestanud lepingu vormi, allkirjastatakse nõusolekud lepingus, kui vormi ei ole, allkirjastatakse nõusolekud eraldi dokumentidena.

Lõikes 3 sätestatakse erisus tasulise kohtuarstliku ekspertiisi tegemiseks. Isiku kohtuarstliku ekspertiisi tegemisel tervisekahjustuse ja selle mehhanismi kindlakstegemiseks võib olla eksperdiarvamuse andmiseks vaja töödelda isiku varasemaid terviseandmeid, mida võib teha vaid isiku nõusolekul. Seepärast rõhutatakse lõikes 3, et see nõusolek, mille tasulise ekspertiisi tellija või teised ekspertiisis osalevad isikud annavad, sisaldab ka luba töödelda nende terviseandmeid.

Paragrahvis 5 sätestatakse tasulise ekspertiisi tellimuse vastuvõtmise tingimused.

Kuna tasuliste ekspertiiside tegemisele EKEI-s on KES-iga ette nähtud mitu piirangut, peab EKEI kontrollima kohe tellimuse saamisel või hiljemalt lepingu sõlmimisel tellitava tasulise ekspertiisi vastavust kohtuekspertiisiseaduse § 12 lõike 1 punktides 2–7 sätestatud nõuetele (lõige 1). Kuna tasulist ekspertiisi ei tehta anonüümselt, tuleb kontrollida nii tellija kui ka teiste ekspertiisiga seotud isikute isikusamasust ja nõusolekut ekspertiisis osaleda. Näiteks kui naine esitab tellimuse DNA-ekspertiisiks, et teha kindlaks lapse bioloogiline isa, võib sellega olla seotud mehel huvi varjata oma isikut, et pääseda näiteks soovimatu lapse ülalpidamisest. Esinenud on juhtum, kus lapse isana esitles ennast tegeliku isa vend, kes oli väliselt lapse isaga sarnane. Samuti kontrollib EKEI infosüsteemist seda, et samas asjas ei oleks juba tehtud või määratud ekspertiisi näiteks kriminaalmenetluses.

Lõikes 2 täpsustatakse, et KES-i § 12 lõike 1 punktides 2–7 loetletud tingimuste kontrollimise käigus võib EKEI nõuda puuduste kõrvaldamist tellimuses või ekspertiisimaterjalis, samuti võib EKEI teha ise päringuid või nõuda lisavõrdlusmaterjali tellijalt või muult isikult. Näiteks võib EKEI teha pöördumise võrdlusmaterjali saamiseks Rahvusrhiivist vm asutusest, kust tellijal on endal keeruline andmeid saada, kuid tellija on näidanud andmete asukoha. Kui tellijal endal või mõnel teisel ekspertiisis osaleval isikul on võimalik esitada lisaandmeid, nõutakse andmete või materjalide esitamist neilt. Kuna tasuline ekspertiis tehakse tellija soovil, peab tellija tagama ka ekspertiisi tegemiseks vajalikud alusandmed ja nende õigsuse.

Lõikes 3 sätestatakse, et EKEI kontrollib vajaduse korral isikusamasust. Kontrollimine ei ole sätestatud kohustuslikuna seetõttu, et igas ekspertiisiliigis ei ole see vajalik ega võimalik. Näiteks surnud isiku käekirjaekspertiisi puhul ei ole võimalik ega vajalik tellija isikusamasust kontrollida. Mitme tasulise ekspertiisiliigi puhul on aga väga tähtis veenduda, et tegemist on isikuga, kellena ta end esitleb, näiteks lapse põlvnemise ekspertiisil või isiku vigastuste või tervisekahjustuse kindlakstegemiseks. Isikusamasust kontrollitakse isikut tõendava dokumendi alusel või muul seaduses sätestatud alusel, näiteks mõne biomeetrilise tunnuse abil, kui see on seaduses ette nähtud.

EKEI edastab tasulise ekspertiisi tellijale esialgse ekspertiisi tegemise aja ja maksumuse (lõige 4). Kuna KES-i § 12 lõike 1 punkti 1 kohaselt peab EKEI eelistama menetlusasjades tehtavaid ekspertiise ning tasuliste ekspertiiside tegemise aeg sõltub eksperdi töökoormusest, saab teatada vaid esialgse ekspertiisi valmimise aja, mis võib pikeneda. Sel juhul on tellijal õigus ekspertiisist loobuda tasu maksmata. Tasulise ekspertiisi tasu kohta vaata § 3 selgitust.

Paragrahv 6 sätestatakse tasulise ekspertiisi tegemisest keeldumine, mille alused on sätestatud KES-i §-s 12 ning mida eelnõus osaliselt korratakse ja täpsustatakse. Peaaegu samasugune loetelu on ka KES-i § 12 lõikes 1, kuid seaduses on see sõnastatud tingimustena, millal võib EKEI tasulist ekspertiisi teha. Eelnõus on samad tingimused sõnastatud keeldumise kaudu, et need oleksid üheselt mõistetavad tellijale.

Lõikes 1 on nimetatud alused, millal EKEI keeldub tegemast tasulist ekspertiisi.

Punkti 1 alusel keeldub EKEI tasulisest ekspertiisist, kui tellija soovib tellida ekspertiisi, mida ei ole eelnõukohase määruse § 1 loetelus nimetatud. Kuna EKEI-s tehtavate ekspertiiside loetelu on pikem tasuliste ekspertiiside loetelust, võib juhtuda, et tellija soovib ekspertiisi, mida küll EKEI-s tehakse, aga mitte tasulise ekspertiisina, või soovitakse tellida ekspertiisi, mida EKEI-s ei teha (näiteks tuleohutuse seaduse § 9 lõikes 5 sätestatud eksperdihinnang). Sellisel juhul EKEI keeldub tellimuse vastuvõtmisest.

Punktis 2 on keeldumise aluseks KES-i § 12 lõike 1 punktis 2 nimetatud nõusoleku puudumine. Juba eespool kirjeldatud isaduse tuvastamise näite puhul peavad olema tasulise ekspertiisiga nõus naine, mees ja laps või tema seaduslik esindaja ning kui näiteks mees ei ole nõus või võtab nõusoleku tagasi, ei saa tasulist ekspertiisi teha ja EKEI keeldub selle tegemisest. Sellisel juhul on tellijal võimalus pöörduda kohtusse põlvnemise tuvastamise taotlusega ning ekspertiis tehakse siis kohtumääruse alusel.

Punktis 3 on keeldumise aluseks see, kui tellija ekspertiisiks esitatud materjalid või andmed ei vasta kohtuekspertiisiseaduse § 12 lõike 1 punkti 3 nõuetele või on tegemist § 12 lõike 1 punktides 4, 5 või 7 asjaoludega. Näiteks kui ekspertiisiks esitatakse andmed, mis ei ole asjakohased või ohutud.

Samuti võib näiteks tervisekahjustuse kindlakstegemiseks isiku kohtuarstliku ekspertiisi tellimise puhul olla keeldumise põhjus, et isik annab küll nõusoleku ekspertiisis osalemiseks, kuid ei luba kasutada tema kohta varem koostatud tervishoiuteenuse osutamist tõendavaid dokumente. Sel juhul ei ole võimalik asjakohaseid ja vajalikke andmeid ekspertiisiks saada ja EKEI ei võta tellimust vastu.

Punktis 4 sätestatakse keeldumise alusena see, kui soovitakse tellida ekspertiisi menetlusasjas juba tehtud ekspertiisi kontrollimiseks või täiendamiseks või näiteks kriminaalmenetluses ekspertiisi tegemise ennetamiseks. Näiteks kui menetlusasjas on tehtud ekspertiis, millega inimene ei ole rahul, siis sama asja kohta EKEI ei tee uut ekspertiisi eraisikust tellija soovil. Vajaduse korral saab inimene nõuda ekspertiisi täiendamist või uut ekspertiisi menetleja kaudu.

Punktis 5 märgitakse keeldumise alusena EKEI suurt töökoormust, mille tõttu ei ole võimalik soovitud ajal tasulist ekspertiisi teha. Sellisel juhul on võimalik teavitada tellijat võimalusest tellida tasuline ekspertiis hiljem, kui asjaolud võimaldavad ekspertiisi tegemist edasi lükata.

Lõikes 2 viidatakse KES-i § 12 lõikele 4, mis käsitleb juba alustatud tasulise ekspertiisi tegemise katkestamist ja selle eest tasu tagastamist.

Paragrahvis 7 käsitletakse tasulise ekspertiisi tegemist ja vormistamist.

KES-i § 11 lõikes 3 on lubatud kehtestada justiitsministri määrusega ekspertiiside tegemise ja vormistamise nõuded, kuid see ei ole kohustuslik. Sellist määrust ei ole kehtestatud. Seega antakse §-s 7 kaks võimalust. Kui minister määruse kehtestab, laieneb see ka tasuliste ekspertiiside tegemisele ja vormistamisele. Senikaua aga juhendatakse EKEI direktori käskkirjaga kehtestatud töökorrast. EKEI direktoril on õigus justiitsministri 4.10.2023. a määruse nr 25⁴ „Eesti Kohtuekspertiisi Instituudi põhimäärus“ § 11 lõike 1 punkti 4 alusel kehtestada töökorralduslikke juhiseid. Ekspertiisiakti pealkirjas märgitakse, et tegemist on tasulise ekspertiisiga või tuleneb see akti vormistusest. Näiteks on EKEI-l sõlmitud leping Synlab Eesti meditsiinilaboriga, kelle tellimusel teeb EKEI uuringut fosfatidüületanooli (PEth) sisalduse määramiseks veres (s.o tasuline alkoholiekspertiis KES-i § 12 mõistes). EKEI vormistab selle kokkulepitud kujul ning Synlab kannab tulemused terviseportaali (endise nimega digilugu).

Paragrahvis 8 käsitletakse tasulise ekspertiisi tulemusel koostatud ekspertiisiakti väljastamist.

Lõikes 1 sätestatakse, et tasulise ekspertiisi akt väljastatakse kokkulepitud ajal elektroonselt. Suhtlus tasulise ekspertiisi tellijaga toimub eelistatult elektroonselt ja samamoodi väljastatakse ka ekspertiisiakt. Kui tellijal ei ole võimalik kasutada elektroonseid kanaleid või ta soovib akti paberkandjal, näiteks posti teel või kulleriga või tulla ise sellele järele, siis lepatakse see varem kokku ja ekspertiisiakt väljastatakse kokkuleppe kohaselt. Ekspertiisi tegemiseks lepatakse kokku ka aeg ning võimaluse korral väljastatakse ekspertiisiakt kokkulepitud ajal.

Lõike 2 kohaselt teavitab EKEI tellijat esimesel võimalusel sellest, kui ekspertiis ei valmi kokkulepitud ajaks. Selle põhjused on nimetatud KES-i § 12 lõikes 1. Kui tellijale ei sobi uus tähtaeg, on tal võimalus leping üles öelda ja ekspertiisi ei tehta, kui sobib, teatab EKEI tellijale uue aja.

Paragrahvis 9 käsitletakse tasulise ekspertiisi andmete ja materjalide säilitamist.

⁴ <https://www.riigiteataja.ee/akt/106102023001>.

Lõikes 1 sätestatakse, et tasulise ekspertiisi tellimus ja leping, tellija ning ekspertiisiga seotud isiku andmed kantakse kohtuekspertiisiseaduse § 16 lõikes 5 nimetatud ulatuses kohtuekspertiisi infosüsteemi (edaspidi *infosüsteem*). Täpsemalt kantakse infosüsteemi tasulise ekspertiisi tellija ja ekspertiisiga seotud isiku nimi, isikukood või registrikood, kui tegemist on juriidilise isikuga, ning kontaktandmed.

Lõikes 2 viidatakse samuti KES-ile, mille § 16 lõikes 7 on sätestatud tähtajad tasuliste ekspertiiside andmete säilitamiseks. Tasuliste ekspertiiside andmeid säilitatakse viis aastat pärast ekspertiisi tegemist ning seejärel andmed kustutatakse. Erandina säilitatakse 20 aastat põlvnemise tuvastamiseks tehtud tasulise DNA-ekspertiisi andmeid.

Lõikes 3 sätestatakse tasulise ekspertiisi andmete eraldi hoidmise kohustus, mis on KES-i § 12 lõikes 5. Siin nimetatakse lisaks ekspertiisi tegemiseks esitatud andmetele ja materjalidele ka ekspertiisi tegemisel saadud materjale, asitõeneid ja võrdlusmaterjale, mida ei kanta infosüsteemi ning need säilitatakse eraldi menetlusasjades tehtavatest ekspertiisidest. Dokumente töödeldakse infosüsteemis, kuid näiteks ekspertiisiks esitatud esemeid ei saa infosüsteemi kanda. Eraldi hoidmine ei tähenda seda, et tasuliste ekspertiisidega seotud esemed peavad olema eraldi ruumides vms. Eraldi hoidmine tähendab, et need materjalid on tähistatud ja teistest materjalidest kergesti eristatavad.

Paragrahvis 10 reguleeritakse tasulise ekspertiisi andmete kustutamist ja materjalide tagastamist või hävitamist.

Lõikes 1 sätestatakse, et tasulise ekspertiisiga seotud ja infosüsteemi kantud andmed kustutatakse säilitustähtaja lõppemisel. Säilitustähtaeg on reguleeritud KES-i § 16 lõikes 7 ja see on viis aastat, põlvnemise tuvastamisega seotud asjades 20 aastat tasulise ekspertiisi tegemisest. Infosüsteemis olevad andmed kustutatakse ning materjalid, mis ei ole kantud infosüsteemi (näiteks ekspertiisiks esitatud esemed) tagastatakse esitajale või hävitatakse samal ajal kui infosüsteemist kustutatakse andmed (lõige 2) ning infosüsteemi tehakse kustutamise, tagastamise või hävitamise kohta märge (lõige 3). Millised materjalid tagastatakse ning millised hävitatakse sõltub materjalidest ja konkreetsetest asjaoludest. Kindlasti tagastatakse esitajale näiteks originaaldokumendid ja erinevad esemed.

3. Eelnõu vastavus Euroopa Liidu õigusele

Eelnõul ei ole puutumust Euroopa Liidu õigusega.

4. Määruse mõjud

KES lubab EKEI-l teha nii füüsilistele kui ka juriidilistele isikutele menetlusasjadega mitteseotud tasulisi ekspertiise (varem nimetati neid tasulisteks uuringuteks). Peamine tingimus on see, et tasulise töö tegemine ei tohi takistada EKEI põhiülesannete täitmist – menetlusasjades vajalike ekspertiiside tegemist. EKEI-s tehakse kokku rohkem kui 40 liiki ekspertiise, kuid kõiki neid ei saa tellida tasulisena ning seepärast kehtestatakse määrusega eraldi tasuliste ekspertiiside loetelu (18 liiki).

Kuna tasulisi ekspertiise tellivad ka eraisikud, on vaja määrusega kehtestada terviklik kord alates tasulise ekspertiisi tellimisest, selle vastuvõtmisest, tegemisest, väljastamisest ja tasumisest kuni andmete säilitamise ja kustutamiseni. Kuna KES-is on üsna põhjalikud tingimused sätestatud, tehakse osades kohtades viide seadusele, et vältida korduseid.

Määrusega ei saa kehtestata uusi nõudeid ning seega ei ole määruisel KES-ist eraldiseisvat olulist mõju. Mõjuhinnaang on tehtud KES-i eelnõu raames ja siin tuuakse välja vaid peamine.

Mõjutatud sihtrühm(ad) valdkonnas

Muudatus mõjutab EKEI asjaajamistalituse töötajaid (kokku 4 inimest), kes võtavad tellimusi vastu ja väljastavad neid, ning kohtueksperite ja teisi EKEI töötajaid neis osakondades, kus tehakse tasulisi ekspertise.

EKEI-s töötab 01.01.2024 seisuga kokku 130 inimest (neist 69 ekspert), kellest vähem kui 50 protsendil on puutumus tasuliste ekspertiseidega.

Väljastpoolt EKEI-d on puutumus tasuliste ekspertiseidega näiteks tervishoiuasutustel vm asutustel, kellel võib olla vaja tellida tasulisi ekspertise. Samuti on puutumus eraisikutel, kes tellivad tasulisi ekspertise või kes on seotud ekspertiseiga muul moel.

2023. aasta jooksul tehti EKEI-s kokku 12 893 ekspertise ja uuringu akti mis on seotud menetlusaajadega. 2023. a tehti eraisikutele kokku 171 tasulist ekspertise, neist 111 olid DNA-eksperitsid. Teistest tasulistest ekspertiseidest võib tuua näiteks narkootilise aine ekspertise, mida oli 13, 4 isiku kohtuarstlikku ekspertise, 3 käekirjaekspertise, 1 dokumendiekspertise jne.

4.1. Sotsiaalne mõju (riskirühma kuuluvate inimeste õigused)

Sihtrühma(de)le avalduva mõju kirjeldus ja järeldus olulisuse kohta

Muudatuste tulemusena korrastub tasuliste teenuste süsteem. Isikutel, kellel on vaja tellida tasuline ekspertise, on selgem ülevaade sellest, kuidas ja millistes asjades saab ekspertise tellida, millised on selle tegemise tingimused, kuidas väljastatakse vastus ning kuidas andmeid säilitatakse ja kustutatakse. Kuna tasulise ekspertise materjale tuleb hoida eraldi menetlusaajades tehtavate ekspertiseide materjalidest, annab määrus ka parema ülevaate ekspertidele ja teistele EKEI töötajatele, millised on erisused näiteks tasulise ekspertise vastuvõtmisel või vormistamisel võrreldes menetlusaajades tehtavate ekspertiseidega.

Määruse tulemusel ei muutu märkimisväärselt tasuliste ekspertiseide (varem nimetati uuringuteks) tellimine ja tegemine võrreldes senisega. Muudatustega viiakse määrus vastavusse 01.09.2023 jõustunud KES-iga.

Kuna määruse kehtestamise vajadus tuleb 01.09.2023 kehtima hakanud seadusest ja rakendusaktiga tehtavad täpsustused võrreldes seaduses sätestatuga ei ole suured ning on pigem praktilist laadi, ei ole määrusega loodava korra mõju võrreldes seadusemuudatusega ulatuslik.

4.2. Mõju riigiasutuste ja kohaliku omavalitsuse asutuste korraldusele, kuludele ja tuludele (asutuste korraldus)

Sihtrühma(de)le avalduva mõju kirjeldus ja järeldus olulisuse kohta

Kuna senisega võrreldes ei looda uut valdkonda, vaid kehtestatakse uus määrus, mis ei erine kuigivõrd varem kehtinud tasuliste uuringute määrukest, ei too see EKEI ekspertidele ja töötajatele kaasa ka suuremaid muudatusi töökorralduses võrreldes senisega. Pigem on tegemist positiivse õigusliku muudatusega, mis annab ekspertidele suurema kindluse nende tegevuses.

5. Määruste rakendamisega seotud tegevused, vajalikud kulud ja määruse rakendamise eeldatavad tulud

Õiguslikud muudatused ei too kaasa lisaraha vajadust, kuna samasugused tegevused toimuvad juba praegu ja määrusega kehtestatakse vaid 01.09.2023 jõustunud KES-i tõttu uus määrus.

Loodava õigusaktiga ei kaasne riigile senisega võrreldes lisatulusid. Kuna tasuliste ekspertiiside arv on vähenenud, siis on ka nende eest saadav tasu aasta-aastalt vähenenud ning jäi 2023. aastal alla 140 000 euro. Tegemist on EKEI omatuluga ja sellega kaetakse vajalike seadmete ja arendustegevuse kulusid, milleks riigieelarvest vahendeid ei jätku. Määruse rakendamisega ei kaasne lisakulusid.

6. Määruse jõustumine

Määrus jõustub üldises korras. Pikemat aega jõustumise ettevalmistamiseks ei ole vaja ette näha, kuna tegemist on töötava süsteemiga, milles põhimõttelisi muudatusi ei tehta.

7. Eelnõu koostöölastamine, huvirühmade kaasamine ja avalik konsultatsioon

Eelnõu esitatakse Vabariigi Valitsuse reglemendi § 6 lõike 1 kohaselt koostöölastamiseks Sotsiaalministeeriumile, Siseministeeriumile ja Rahandusministeeriumile ning arvamuse avaldamiseks Eesti Kohtuekspertiisi Instituudile.